

ПРАВОВА ДЕРЖАВА

43'2021

*Лауреат IV Всеукраїнського конкурсу
на краще юридичне видання*

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Виходить 4 рази на рік
Заснований у лютому 1999 р.

Одеса
Фенікс
2021

Засновник – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Редакційна колегія

О. І. Миколенко – головний редактор,
А. О. Богустов, О. В. Гаран, С. В. Саяпін,
Т. В. Степанова, М. О. Стефанчук, Р. О. Стефанчук,
Л. М. Токарчук, В. І. Труба, Н. В. Хендель, О. А. Чуваков

Відповідальний секретар

Н. В. Ільєва

Establisher and publisher – Odesa I. I. Mechnikov National University

Editorial board

О. І. Mykolenko – Editor-in-Chief,
А. О. Bohustov, О. V. Haran, S. V. Saiapyn,
T. V. Stepanova, M. O. Stefanchuk, R. O. Stefanchuk,
L. M. Tokarchuk, V. I. Truba, N. V. Khendel, O. A. Chuvakov

Executive Secretary

N. V. Ilieva

Відповідно до наказу МОН України № 409 від 17.03.2020 р.
науковий журнал «Правова держава» входить до
Переліку наукових фахових видань України
(юридичні науки - КАТЕГОРІЯ «Б»)

Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
(протокол № 1 від 14 вересня 2021 р.)

Індексація наукометричними базами даних:

Index Copernicus

Індексація іншими базами даних:

Google Scholar, Scientific Periodicals in National Library of Ukraine Vernadsky,
Scientific Periodicals of Ukraine,
Ulrich's Periodicals Directory, WorldCat, Citefactor

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ; СУДОУСТРІЙ

Г. П. Орел

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ 9

Р. С. Притченко

ЗНАЧЕННЯ РИТУАЛІВ В СУДОЧИНСТВІ 16

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

М. А. Баламуш, Н. В. Добровольська

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ СЛУЖБОВЦІВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬ ПОЛІТИЧНІ ПОСАДИ
В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ 22

О. Г. Костроміна, Г. О. Бабенко

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 28

О. І. Миколенко, О. М. Миколенко

БОРІТЬБА СВІТОГЛЯДІВ ПРИ ФОРМУЛЮВАННІ ПРАВОВИХ НОРМ
ПРО ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО І ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ ... 35

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Р. А. Джабраїлов, В. К. Малолітнева

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ
НА ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЯХ 42

А. В. Смітюх, В. С. Веремчук

ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ РІШЕНЬ НАГЛЯДОВИХ РАД
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ У СВІТЛІ НОВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ
ВЕРХОВНОГО СУДУ 53

МОРСЬКЕ ПРАВО

В. В. Гаверський

НА ШЛЯХУ ДО ОНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА
ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ ШЛЯХАХ УКРАЇНИ 61

К. С. Єременко

ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ 68

А. О. Панчук

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У МОРСЬКИХ
ПОРТАХ УКРАЇНИ 76

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО; ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

С. В. Дяченко, Ю. Г. Яценко

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ
ЗА УЧАСТІ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ 86

С. І. Куксенко

ОСОБЛИВОСТІ ТА СУТНІСТЬ «ОДНОРАЗОВОГО (СПЕЦІАЛЬНОГО)
ДОБРОВОЛЬНОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ НАЛЕЖНИХ
ІМ АКТИВІВ» ЯК РІЗНОВИДУ «ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ» 94

Н. І. Скорописова ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ДИФАМАЦІЯ" В КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.	104
І. Є. Якубівський ОБ'ЄКТИ ПАТЕНТНОГО ПРАВА	112

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

С. О. Бухонський ДЕЯКІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ. .	122
Р. О. Мовчан, Є. Ю. Драчевський У ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ГРАЛЬНОМУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	136
Б. М. Орловський, І. А. Осадча АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ	143
С. О. Павленко ГЕНЕЗИС ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ТАКТИКИ	151
С. О. Філіппов ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ ПРО ПАСАЖИРІВ (API/PNR) В ІНТЕРЕСАХ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ.	169

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Ю. І. Астанкевич ЩОДО ФОРМ ТА МЕТОДІВ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	177
О. Р. Вайцеховська МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ФІНАНСОВОГО ПРАВА.	185
М. В. Грушко АТРИБУЦІЯ КІБЕРАТАК ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В КІБЕРПРОСТОРІ	195
Є. В. Лук'яненко ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ – ШЛЯХ ДО РОЗБУДОВИ СТІЙКОГО МИРУ ТА ПОСТ- КОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ	202
О. О. Сурілова ПУБЛІЧНА АТРИБУЦІЯ КІБЕРАТАК ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС ТА ЗАСТОСУВАННЯ КІБЕРСАНКЦІЙ СОЮЗОМ ЩОДО КІБЕРАТАК, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ ЗАГРОЗУ ЄС ТА ЙОГО ЧЛЕНАМ	209
Г. С. Фединяк У ЛАБІРИНТАХ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.	217

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ	226

CONTENT

THEORY AND HISTORY OF LAW AND STATE; THE COURT OF JUSTICE

H. P. Orel

LEGAL ENVIRONMENT OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS
OF DEVELOPMENT OF SOCIAL NETWORKS 9

R. S. Prytchenko

THE IMPORTANCE OF RITUALS IN COURT PROCEEDINGS. 16

ADMINISTRATIVE LAW

M. A. Balamush, N. V. Dobrovolskaya

THE PROBLEMS OF DETERMINING THE ADMINISTRATIVE
AND LEGAL STATUS OF EMPLOYEES OCCUPYING POLITICAL
POSITIONS IN THE EXECUTIVE AUTHORITIES. 22

O. H. Kostromina, H. O. Babenko

INSTITUTE OF ADMINISTRATIVE CLAIM: CURRENT STATE
AND DEVELOPMENT PROSPECTS. 28

O. I. Mykolenko, O. M. Mykolenko

THE STRUGGLE OF WORLDVIEWS IN THE FORMULATION OF LEGAL
NORMS ON MEASURES OF ADMINISTRATIVE AND PROCEDURAL
COERCION 35

COMMERCIAL LAW

R. A. Dzhabrailov, V. K. Malolitneva

PUBLIC PROCUREMENT STRATEGY FOR THE POST-CONFLICT
TERRITORIES 42

A. V. Smitiukh, V. S. Veremchuk

GROUND FOR THE INVALIDATION OF THE RULINGS
OF THE JOINT-STOCK COMPANY SUPERVISORY BOARDS
IN THE LIGHT OF THE RECENT CASES OF THE SUPREME COURT 53

MARITIME LAW

V. V. Haverskyi

DIRECTIONS FOR UPDATING THE ADMINISTRATION OF ACTIVITIES
ON INLAND WATERWAYS OF UKRAINE. 61

K. S. Yeremenko

FORMATION OF THE CATEGORY APPARATUS OF NATIONAL
LEGISLATION IN THE FIELD OF ALTERNATIVE ENERGY 68

A. O. Panchuk

TRANSFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN SEAPORTS
OF UKRAINE. 76

CIVIL LAW; CIVIL PROCESS

S. V. Dyachenko, Yu. H. Yatsenko

PECULIARITIES OF CONSIDERATION OF CIVIL CASES WITH
THE PARTICIPATION OF JURY IN UKRAINE. 86

S. I. Kuksenko

PECULIARITY AND ESSENCE OF "ONE-TIME (SPECIAL) VOLUNTARY
DECLARATION BY INDIVIDUALS OF ASSETS BELONGING TO THEM"
AS A DIFFERENCE OF "TAX AMNESTY". 94

<i>N. I. Skoropysova</i>	
DEFINITION OF THE CONCEPT OF "DEFAMATION" IN THE COUNTRIES OF CONTITENTAL EUROPE	104
<i>I. E. Yakubivskyi</i>	
THE OBJECTS OF PATENT LAW	112

CRIMINAL LAW; CRIMINAL PROCESS

<i>S. O. Bukhonskyi</i>	
SOME MODERN PROBLEMS OF COUNTERACTION DOMESTIC VIOLENCE .	122
<i>R. O. Movchan, E. Yu. Drachevskuy</i>	
IN SEARCH OF THE OPTIMAL MODEL OF CRIMINAL LEGAL COUNTERACTION TO ILLEGAL GAMING BUSINESS IN UKRAINE	136
<i>B. M. Orlovskiy, I. A. Osadcha</i>	
THE TOPICAL ISSUES OF LEGISLATIVE REGULATION OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND PERSONAL INVIOLABILITY	143
<i>S. O. Pavlenko</i>	
GENESIS OF LEGAL REGULATION OF OPERATIONAL INVESTIGATION TACTICS	151
<i>S. O. Filippov</i>	
SOME ASPECTS OF USING PASSENGER DATA (API/PNR) IN SUPPORT OF BORDER SECURITY.	169

INTERNATIONAL LAW

<i>Yu. I. Astankevyeh</i>	
ABOUT FORMS AND METHODS OF INTERNATIONAL VERIFICATION OF COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL AGREEMENTS.	177
<i>O. R. Vaitsekhovska</i>	
INTERNATIONAL AGREEMENTS AS A SOURCE OF INTERNATIONAL FINANCIAL LAW	185
<i>M. V. Hrushko</i>	
ATTRIBUTION OF CYBERATTACKS AS A PREREQUISITE FOR ENSURING RESPONSIBLE BEHAVIOR IN CYBERSPACE	195
<i>E. V. Lukianchenko</i>	
GENDER-RESPONSIVE GOVERNMENT TRANSITIONAL JUSTICE POLICIES - A PATH TO SUSTAINABLE PEACE AND POST-CONFLICT RECONSTRUCTION	202
<i>O. O. Surilova</i>	
PUBLIC ATTRIBUTION OF CYBERATAACS BY EU MEMBER STATES AND THE APPLICATION OF CYBERSANCTIONS BY THE UNION TO CYBERATTACKS THREATENING THE UNION OR ITS MEMBER STATES. . .	209
<i>H. S. Phedinyak</i>	
IN THE LABYRINTS OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW	217
INFORMATION FOR AUTHORS.	226

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.43.240998>
УДК 341.244.7

Ю. І. Астанкевич, аспірантка

Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра міжнародного та європейського права
Фонтанська дорога, 2, Одеса, 65009, Україна
e-mail: intlaw108@ukr.net

ЩОДО ФОРМ ТА МЕТОДІВ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

У статті розглянуто форми та методи міжнародного контролю, їх різновиди та су-
міжні категорії. Визначено, що ключовою ознакою форми контролю є суб'єкт, який
здійснює контрольну діяльність. Відповідно, під формою контролю запропоновано ро-
зуміти спосіб організації та особливості цієї діяльності. Було встановлено, що катего-
рія суб'єкта часто використовується також для проведення простого розподілу на види
контролю, що не дозволяє відобразити специфіку контрольної діяльності повною мі-
рою. Авторка наголошує на необхідності розрізняти засоби, методи та процедури між-
народного контролю, визначаючи засоби контролю як технології, механізми, пристрої,
необхідні для здійснення міжнародної контрольної діяльності, методи контролю як спо-
соби застосування його засобів та процедури контролю як порядок здійснення певного
методу контролю чи декількох його методів у певній комбінації.

Ключові слова: форма міжнародного контролю, суб'єкт контрольної діяльності,
методи контролю, засоби контролю, процедури контролю.

Постановка проблеми. Міжнародні договори укладають для того, аби їх виконували,
і ця теза не потребує додаткових обґрунтувань. Разом з тим практика демонструє, що деякі
міжнародні угоди так і залишаються лише на папері, адже їх учасники не поспішають
дотримуватися взятих на себе зобов'язань. Причин у такого становища багато, але чисто
з технічної точки зору більшості цих угод не вистачає ефективних засобів забезпечення
виконання. На жаль, як і окремі люди, держави, що є основними сторонами міжнародних
договорів, схильні ухилятися від виконання власних зобов'язань, особливо коли вони
розуміють, що за ними важко прослідкувати та за цим не наступлять негативні наслідки.

Така ситуація обумовлює особливу актуальність засобів забезпечення виконання
міжнародних договорів, серед яких провідну роль відіграє міжнародний контроль.
Незважаючи на те, що галузь права міжнародних договорів наразі є однією з найбільш
розвинутих та кодифікованих у міжнародному праві, інститут забезпечення дотримання
міжнародних договорів не отримав поки що належного нормативного закріплення. Наразі
механізми міжнародного контролю та моніторингу широко застосовуються в рамках
різних міжнародних договорів, однак ця практика потребує узагальнення та системати-
зації задля усунення термінологічних та технічних недоліків. Остання теза особливою
мірою стосується вітчизняної науки міжнародного права, для якої властиве неоднорідне
застосування відповідного понятійного апарату. Зокрема, складнощі викликає визна-
чення та іноді розрізнення таких понять, як види і форми, процедури, засоби та методи
міжнародного контролю, виокремлення його стадій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча здійсненню міжнародного контролю
в окремих галузях міжнародного права були присвячені дослідження багатьох вітчизня-
них та зарубіжних науковців, серед яких: Т. О. Анцупова, Р. М. Валєєв, О. О. Гольцяєв,
Л. Г. Гусейнов, І. І. Лукашук, В. В. Мицик, О. М. Музичук, О. Ю. Устїнова, J. H. Ausubel,
D. G. Victor, O. Dahlman, C. Tenner тощо, комплексних наукових досліджень, які б уза-

гальнювали та систематизували практику здійснення міжнародного контролю за дотриманням міжнародних зобов'язань, й досі не вистачає.

Мета статті полягає у тому, щоб надати визначення та охарактеризувати ознаки і різновиди форм та методів здійснення міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів, відмежовуючи їх, за необхідності, від суміжних юридичних категорій.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до безпосереднього розгляду означеної проблематики, слід підкреслити, що у науці міжнародного права відсутня єдність думок з приводу того, які саме міжнародні акти можуть створювати міжнародні зобов'язання. Окрім міжнародних договорів, їх джерелом також є міжнародний звичай, який, однак, має неписану форму, що ускладнює його практичне застосування та забезпечення виконання. Джерелами міжнародних зобов'язань держав вважають також деякі рішення міжнародних організацій, рішення міжнародних судових органів та навіть односторонні акти держав. Як правило, перелічені акти не утворюють спеціальних механізмів контролю щодо виконання відповідних зобов'язань. Однак це не означає, що зобов'язання, які виникли завдяки цим актам, не можуть входити в систему міжнародного контролю, що існує у певній галузі міжнародних відносин, або ж хоча б до юрисдикції окремого суб'єкта контролю. Проте наразі у міжнародному праві найбільш розвинутими інституційними механізмами контролю забезпечені саме міжнародні договірні зобов'язання.

Розгляд декількох характеристик міжнародного контролю в одній публікації обумовлений тісним взаємозв'язком та іноді перехрещенням зазначених категорій. Так, наприклад, суб'єкт здійснення контролю часто виступає критерієм для класифікації видів міжнародного контролю. Натомість інші вчені керуються ним, аналізуючи форми контролю.

Відповідно, кажучи про види міжнародного контролю, розрізняють контроль, що здійснюється: 1) державами індивідуально чи колективно (наприклад, відповідно до Конвенції щодо заборони розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р.); 2) міжнародними організаціями (наприклад, МАГАТЕ); 3) спеціально утвореними міжнародними органами (наприклад, Комітетом з прав дитини); 4) спеціально утвореними міждержавними органами [1, с. 87] (наприклад, Рада асоціації щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р.); 5) спеціальними місіями, утвореними державами чи міжнародними організаціями (наприклад, Спеціальна комісія, що була утворена відповідно до Резолюції № 687/1991 Ради Безпеки ООН щодо Іраку); 6) спеціальними представниками (посланцями) найвищих посадових осіб міжнародних організацій (наприклад, Генерального секретаря ООН) [2, с. 290].

Часто, як вже зазначалося, здійснення контролю певними суб'єктами називають формою, а не видом контролю [3, с. 23]. На наш погляд, така позиція є слушною з огляду на визначення поняття «форма». Так, відповідно до тлумачного словника української мови, «форма» – це спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії; тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом [4, с. 617]. Разом з тим «вид» визначається як підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу – роду [5, с. 381]. Звісно, що будь-яку категорію, в тому числі і категорію міжнародного контролю, можна поділити на види за багатьма критеріями. Однак простий розподіл міжнародного контролю на різновиди не відображає специфічної сутності категорії «форма контролю», що дійсно підкреслює саме спосіб організації та особливості цієї діяльності у рамках роботи різних міжнародних контрольних органів та поза нею. Отже, вважаємо, що характеризуючи суб'єкта міжнародного контролю, варто казати саме про форми цієї діяльності.

Так, О. Ю. Устінова, узагальнюючи наведену вище класифікацію суб'єктів контролю, пропонує виокремлювати дві основні форми організації міжнародного контролю: просту (неінституційну), що здійснюється власне державами, та інституційну, що здійснюється міжнародними організаціями та спеціальними органами [6, с. 15]. Ці форми, однак, можуть поєднуватися.

Крім того, органи міжнародного контролю можна класифікувати за методами здійснення контролю. Виокремлюють органи, що вдаються до вивчення періодичних доповідей держав про виконання своїх договірних зобов'язань; прийняття та розгляду індивідуальних та міждержавних скарг; проведення досліджень на місцях та інших механізмів, методів, засобів та процедур контролю.

Щодо класифікації й змісту зазначених категорій також немає єдності думок. Так, С. В. Черниченко слушно зауважує, що міжнародні контрольні механізми і міжнародні контрольні процедури не можна ототожнювати між собою. Контрольними органами, на які він посилається, характеризуючи механізми контролю, є певні організаційні структури або, іноді, поодинокі особи. Під процедурами він розуміє порядок і методи вивчення відповідної інформації та реагування на підсумки такого вивчення. В роботі одного контрольного органу можуть використовуватися різні процедури. Основними рисами здійснення процедур міжнародного контролю, на його думку, є те, що вони становлять діяльність на підставі міжнародного договору; здійснюються тільки міжнародними органами; є об'єктивним встановленням фактів; є гласними процедурами (щодо кінцевих результатів контролю); заохочують участь громадськості [7, с. 394].

Питання тих процедур, а при більш детальному розгляді тих методів та засобів, що можуть застосовуватися суб'єктами різних видів міжнародного контролю, потребує окремого розгляду. На жаль, ці елементи міжнародного контролю є найменш термінологічно визначеними, адже те, що одні автори називають методами контролю, інші називають процедурами чи навіть заходами. Так, на думку І. І. Лукашука, на універсальному рівні застосовуються три основні заходи контролю: 1) розгляд періодичних доповідей держави; 2) процедури розгляду спорів про тлумачення і здійсненні конкретних угод; 3) розгляд індивідуальних петицій [8, с. 22]. В. В. Мицик називає їх процедурами, доповнюючи ще й іншими, що різняться між собою порядком здійснення та джерелами отримання інформації. Він вважає, що найбільш типовими процедурами, що застосовують міжнародні контрольні механізми, як свідчить сучасна міжнародна практика, є: 1) розгляд періодичних доповідей держав; 2) розгляд повідомлень однієї держави-учасниці про порушення іншої; 3) розгляд повідомлень окремих осіб та груп осіб про порушення державою-учасницею прав, викладених у договорі; 4) розслідування за власною ініціативою випадків систематичного порушення державами-учасницями умов договору; 5) залучення спеціалізованих установ і компетентних органів ООН до подання експертних висновків та доповідей щодо здійснення конвенцій; 6) запит у держав додаткової інформації [9, с. 125].

У роботі Н. В. Королькової йдеться про методи міжнародного контролю, до яких вона відносить: обмін інформацією, надання доповідей і звітів про виконання договорів, спостереження, перевірку на місці, відвідування об'єктів, встановлення контрольних постів, інспекцію, розслідування, проведення консультацій [10, с. 43].

У роботах деяких авторів як метод контролю зазначається також здійснення контрольних функцій органами міжнародного правосуддя [3, с. 29], тобто міжнародними судами та арбітражами. До суб'єктів міжнародного контролю дійсно іноді відносять судові органи [11, с. 160; 12, с. 24], однак цю позицію поділяють не всі. Так, О. Ю. Устінова, погоджуючись із О. І. Тиуновим, не відносить до методів міжнародного контролю міжнародний судовий та арбітражний контроль, а також розгляд спеціальними договірними органами (конвенційними комітетами й міжнародними судовими органами) звернень держав та індивідуальних скарг, розглядаючи їх як самостійні міжнародно-правові заходи забезпечення дотримання міжнародних договорів [6, с. 16].

Найбільш широкий перелік методів контрольної діяльності, називаючи їх формами, наводить П. М. Бірюков. На його думку, форми контролю свідчать про порядок організації контрольних функцій суб'єктів контролю. До них він відносить: повідомлення; звіти про виконання договорів і рекомендацій; доповіді; рекомендації; обмін інформацією; розслідування; консультації; інспекції; відвідування об'єктів; спостерігачів; петиції; розгляд суперечок; національні технічні засоби [1, с. 187].

Приєднується до думки П. М. Бірюкова, використовуючи термін «форми контролю», також О. М. Музичук. Він зазначає, що міжнародний контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні здійснюється у таких формах: 1) вивчення урядових доповідей так званими «конвенційними комітетами»; 2) проведення інспекцій; 3) укладення двосторонніх угод між правоохоронними органами з різних напрямків правоохоронної діяльності (тероризм, економічна злочинність, транснаціональна злочинність тощо); 4) розгляд індивідуальних і колективних скарг про порушення прав людини правоохоронними органами; 5) оприлюднення звітів, доповідей та інших аналітичних документів міжнародними правозахисними організаціями [13, с. 639–640].

Як здається, у наведених переліках автори часто зазначають одні й ті ж самі методи чи прийоми здійснення міжнародного контролю, застосовуючи до них різну термінологію. Задля розрізнення зазначених термінів звернемося знову до тлумачного словника української мови. Відповідно до нього, «процедура» – це офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь; ряд яких-небудь дій, хід виконання чого-небудь [14, с. 343]; «метод» – прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) [15, с. 692].

З наведених дефініцій можна зробити висновок про те, що перелічені вище прийоми контролю більш відповідають саме терміну «метод контролю», що застосовується також в роботах Н. В. Королькової [10, с. 43], С. Ю. Марочкина та В. Я. Суворової [16, с. 116]. Адже термін «процедура» скоріше характеризує порядок здійснення певного методу контролю чи декількох методів, які в рамках угоди можуть застосовуватися у різних комбінаціях, а форма, як ми зазначали раніше, пов'язана із конкретним суб'єктом контролю, характеризуючи спосіб організації та особливості його діяльності.

Крім того, у літературі присутня певна термінологічна невизначеність також щодо методів (технік), засобів (технологій) та інструментів міжнародного контролю. Це є особливо властивим для зарубіжних публікацій та міжнародних правових актів. Так, вираз «інструменти контролю» використовується для опису різних засобів, часто технічних чи процедурних, які держави використовують для збору та аналізу інформації, необхідної для перевірки [17, с. 4]. Цей термін є найбільш узагальнюючим та таким, що охоплює методи та засоби. Методи міжнародного контролю у зарубіжній літературі часто називають техніками (verification techniques), відносячи до них у найбільш узагальненому вигляді: повідомлення інформації (базові, періодичні та остаточні); збір, аналіз та перехресну перевірку наданих даних та / або іншої інформації; перевірку наданої інформації, віддалено та / або на місці через постійний моніторинг та / або інспекції на місці; спільні заходи для полегшення перевірки; механізми роз'яснень у разі технічних труднощів або незрозумілостей; місії з встановлення фактів або інспекції за запитом на місцях; використання національних технічних засобів; використання міжнародних технічних засобів тощо [18, с. 16–26]. Засоби міжнародного контролю відповідно називаються технологіями (verification technologies) та відносять саме до засобів, які можуть використовуватися у процесі реалізації певних методів контролю. Їх поділяють на наземні, повітряні та космічні [18, с. 28–30].

Як зазначає Н. В. Королькова, під методом контролю слід розуміти сукупність прийомів і засобів, спрямованих на встановлення фактичних обставин і вжиття заходів в рамках контрольної діяльності [10, с. 43]. Схоже визначення наводить О. Ю. Устінова, визначаючи методи міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів як конкретні способи здійснення контрольної діяльності, сукупність прийомів та засобів здійснення контрольних заходів [6, с. 15].

У нашому дослідженні ми також вважаємо правильним розрізняти методи та засоби міжнародного контролю, розуміючи під останніми технології, механізми, пристрої, необхідні для здійснення міжнародної контрольної діяльності. Що ж до методів міжнародного контролю, то ми пропонуємо розуміти їх саме як способи застосування засобів міжнародного контролю. Для зручності за необхідності узагальнення можна використовувати термін «інструменти міжнародного контролю». З цього приводу слід

зазначити, що у теорії менеджменту, яка є однією з наук, що вивчає контрольну діяльність, поєднання методів та засобів управління, однією з основних функцій якого є саме контроль, називають механізмом управління [19, с. 23]. На нашу думку, це стосується також міжнародного контролю із тим зауваженням, що під його механізмом слід розуміти не тільки поєднання методів та засобів, але й процедур міжнародного контролю, які, як зазначено вище, визначають порядок здійснення певного методу контролю чи декількох методів.

Як можна побачити, дослідники виокремлюють велику кількість різних методів здійснення міжнародного контролю, однак, не можна не погодитися із С. Ю. Марочкіним, що основою будь-якого методу контролю є збір і оцінка інформації. Перший полягає у отриманні відомостей про реалізацію міжнародно-правових норм усіма законними засобами, до яких відносяться: нагляд; аерофотознімання; використання штучних супутників і сейсмічного обладнання та інших технічних засобів; інспектування; обмін інформацією і спеціальними доповідями; участь в роботі нарад тощо. Оцінка ж отриманої інформації відбувається шляхом зіставлення діяльності з вимогами відповідного міжнародного зобов'язання [16, с. 116].

Наведені вище переліки методів міжнародного контролю не є вичерпними. Зокрема, серед них не зазначено міжнародний моніторинг, який також можна розглядати як один з методів міжнародного контролю.

Необхідно підкреслити, що методам міжнародного контролю властива різна ефективність, яка обумовлюється низкою факторів, як-то: сфера міжнародних відносин, форма міжнародного контролю, обсяг контрольних повноважень суб'єктів контролю, міжнародний акт, що є джерелом виникнення міжнародного зобов'язання, виконання якого потребує контролю. У цьому зв'язку потрібно розмежовувати міжнародні зобов'язання суб'єктів міжнародного права, джерелом яких є міжнародні договори, та інші міжнародні зобов'язання.

Висновки і пропозиції. Характеризуючи міжнародний контроль за дотриманням певного міжнародного договору, перш за все, слід звернути увагу на його форму. Форма контролю підкреслює спосіб організації та особливості цієї діяльності у рамках роботи певного міжнародного контрольного органу чи поза нею. Отже, саме суб'єкт міжнародного контролю визначає його форму. У найбільш узагальненому виді виокремлюють дві основні форми міжнародного контролю – просту (без утворення спеціального органу) та інституційну (з утворенням спеціального органу контролю).

Проведене дослідження дає підстави також розрізняти методи, процедури і засоби міжнародного контролю, розуміючи під останніми технології, механізми, пристрої, необхідні для здійснення міжнародної контрольної діяльності. Що ж до методів міжнародного контролю, то ми пропонуємо розуміти їх саме як способи застосування його засобів. Відповідно, термін «процедура контролю», на наш погляд, скоріше характеризує порядок здійснення певного методу контролю чи декількох методів, які у конкретному міжнародному договорі можуть застосовуватися у різних комбінаціях.

Найбільш узагальнюючою категорією ми пропонуємо вважати «механізм міжнародного контролю», що являє собою не тільки поєднання методів та засобів, але й процедур міжнародного контролю, які визначають порядок здійснення певного методу контролю чи декількох його методів.

Список використаної літератури

1. Бирюков П. Н. Международное право: учебник. Москва: Юрайт, 2011. 793 с.
2. Международное право. Общая часть: учебник / под ред. Р. М. Валеева, Г. И. Курдюкова. Москва: Статут, 2011. 543 с.
3. Валеев Р. М. Международный контроль. Казань: КГУ, 1998. 176 с.
4. Форма. *Словник української мови*: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 10: Т-Ф / ред. тому: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. 1979. 658 с.
5. Вид. *Словник української мови*: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 1: А-В / ред. тому: П. Й. Горещкий та ін. 1970. XXVII, 799 с.

6. Устинова Е.Ю. Международный контроль за соблюдением международных договоров: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Москва, 2008. 21 с.
7. Черниченко С.В. Международные механизмы и процедуры в области прав человека. *Теория международного права*. В 2-х томах. Т. 2: Старые и новые теоретические проблемы. Москва: НИМП, 1999. С. 391–395.
8. Лукашук И.И. Международное право: Особенная часть: учебник. Изд. 3-е. Москва: Волтерс Клувер, 2005. 517 с.
9. Мицик В.В. Правові механізми та процедури захисту прав людини у міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 2009, Вип. 86 (Ч. I). С. 121–128.
10. Королькова Н.В. Наблюдение как метод международного контроля в международном праве. *Российский юридический журнал*, 2014, № 4. С. 38–45.
11. Гусейнов Л.Г. Методы осуществления международного контроля в области защиты прав человека. *Theory and practice of Contemporary International Law. Essays in Honor of Professor Levan Alexidze on the 80th Birthday Anniversary*. Tbilisi: Inovatia, 2007. P. 160–199.
12. Лукина Л. Контрольный механизм за соблюдением конвенций, принятых в рамках Совета Европы. *Белорусский журнал международного права и международных отношений*, 2002, № 2. С. 23–27.
13. Музичук О.М. Поняття та особливості міжнародного контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні. *Форум права*, 2011, № 2. С. 635–642.
14. Процедура. *Словник української мови*: в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 8: П-Р / ред. тому: В.О. Винник та ін. 1977. 927 с.
15. Метод. *Словник української мови*: в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 4: І–М / ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. 1973. 840 с.
16. Международное право: учеб. для вузов / ответ. ред.: Г.В. Игнатенко и О.И. Тиунов. Москва: НОРМА–ИНФРА-М, 1999. 584 с.
17. Dahlman, Ola. Verification: to Detect, to Deter and to Build Confidence. Arms Control Verification: Disarmed forum, UNIDIR / Kerstin Vignard (edit.) Geneva: United Nations, 2010. P. 3–15.
18. Coming to Terms with Security: a Handbook on Verification and Compliance. UNIDIR, VERTIC. Geneva, London, UN, 2003. 159 p.
19. Латфуллин Г. А., Никитин А. С., Серебренников С. С. Теория менеджмента: учебник. 2-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2014. 464 с.

References

1. Biryukov P. N. (2011). International law: a textbook. Moscow: Yurayt [in Russian].
2. Valeev R.M., Kurdyukov G.I. (Eds.) (2011). International law. General part textbook Moscow: Statute [in Russian].
3. Valeev R. M. (1998). International verification. Kazan: KSU [in Russian].
4. Form. Dictionary of the Ukrainian language (1970–1980): in 11 volumes / I.K. Bilodid et al. (Eds.). Kyiv: Nauk. dumka. A.A. Buryachok, G.M. Hnatyuk. (Eds.) Vol. 10: T-F (1979) [in Ukrainian].
5. Type. Dictionary of the Ukrainian language (1970–1980): in 11 volumes / I. K. Bilodid et al. (Eds.). Kyiv: Nauk. dumka. Vol. 1: A-B (1970) / P.Y. Goretsky et al. (Eds.) [in Ukrainian].
6. Ustinova E. Yu. (2008). International verification over compliance with international treaties: abstract of dis. ... cand. of jurid. science: 12.00.10. Moscow [in Russian].
7. Chernichenko S. V. (1999). International mechanisms and procedures in the field of human rights. Theory of international law. In 2 volumes. Vol. 2: Old and new theoretical problems. Moscow: NIMP, 391–395 [in Russian].
8. Lukashuk I.I. (2005). International law: Special part: textbook. 3rd ed. Moscow: Walters Clover [in Russian].
9. Mytsyk V.V. (2009). Legal mechanisms and procedures for the protection of human rights in international law. Current issues of international relations, 86 (I), 121–128 [in Ukrainian].
10. Korolkova N. V. (2014). Observation as a method of international verification in international law. Russian Legal Journal, 4, 38–45 [in Russian].
11. Huseynov L.G. (2007). Methods of international verification in the field of human rights protection. Theory and practice of contemporary international law. Essays in Honor of Professor Levan Alexidze on the 80th Birthday Anniversary. Tbilisi: Inovatia, 160–199 [in Russian].
12. Lukina L. (2002). Monitoring mechanism for compliance with conventions adopted within the Council of Europe. Belarusian Journal of International Law and International Relations, 2, 23–27 [in Russian].
13. Muzychuk O. M. (2011). The concept and features of international control over the activities of law enforcement agencies in Ukraine. Forum of Law, 2, 635–642 [in Ukrainian].
14. Procedure. Dictionary of the Ukrainian language (1970–1980): in 11 volumes / I.K. Bilodid et al. (Eds.). Kyiv: Nauk. dumka. Vol. 8: P-R (1977) / V.O. Vynnyk et al. (Eds.) [in Ukrainian].
15. Method. Dictionary of the Ukrainian language (1970–1980): in 11 volumes / I. K. Bilodid et al. (Eds.). Kyiv: Nauk. dumka. Vol. 4: I–M (1973) / A.A. Buryachok, P.P. Dotsenko (Eds.) [in Ukrainian].

16. Ignatenko G.V., Tiunov O.I. (Eds.) (1999). International law: textbook. Moscow: NORMA-INFRA-M [in Russian].
17. Dahlman, Ola (2010). Verification: to Detect, to Deter and to Build Confidence. In Kerstin Vignard (ed.) Arms Control Verification: Disarmed forum, UNIDIR. Geneva: United Nations, 3–15.
18. Coming to Terms with Security: a Handbook on Verification and Compliance (2003). UNIDIR, VERTIC. Geneva, London, UN.
19. Latfullin G. A., Nikitin A.S., Serebrennikov S.S. (2014). Management Theory: a textbook. 2nd ed. St. Petersburg, Peter [in Russian].

Стаття надійшла 30.08.2021 р.

Ю. И. Астанкевич, аспирантка

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

Кафедра международного и европейского права

Фонтанская дорога, 2, Одесса, 65009, Украина

e-mail: intlaw108@ukr.net

О ФОРМАХ И МЕТОДАХ МЕЖДУНАРОДНОГО КОНТРОЛЯ ЗА СОБЛЮДЕНИЕМ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОГОВОРОВ

Резюме

В статье рассмотрены формы и методы международного контроля, их разновидности и смежные категории. Определено, что ключевым признаком формы контроля является субъект, осуществляющий контрольную деятельность. Соответственно, под формой контроля предлагается понимать способ организации и особенности этой деятельности. Установлено, что категория субъекта часто используется также для осуществления простого деления на виды контроля, что не в полной мере позволяет отразить специфику контрольной деятельности. Автор подчеркивает необходимость различать средства, методы и процедуры международного контроля, определяя средства контроля как технологии, механизмы, устройства, необходимые для осуществления контрольной деятельности, методы контроля как способы применения его средств и процедуры контроля как порядок осуществления отдельного метода контроля или нескольких его методов в определенной комбинации.

Ключевые слова: форма международного контроля, субъект контрольной деятельности, методы контроля, средства контроля, процедуры контроля.

Yu. I. Astankevych, Postgraduate Student
National University “Odessa Law Academy”
the Department of International and European Law
Fontanska Doroga, 2, Odesa, 65009, Ukraine
e-mail: intlaw108@ukr.net

ABOUT FORMS AND METHODS OF INTERNATIONAL VERIFICATION OF COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL AGREEMENTS

Summary

The forms and methods of international verification, their varieties and related categories are considered in the paper. It is determined that the key feature of verification forms is a body carrying out verification activities. Consequently, it is proposed to understand the verification form as a way of organization and particularities of this activity. It has been found that the category of subject is often also used for a simple division of verification into types, which does not fully reflect the specifics of verification activities. Two main forms of international verification are distinguished: simple (without the formation of a special body) and institutional (with the formation of a special control body).

It is also suggested to distinguish between technologies, methods and procedures of international verification as well, defining verification technologies as tools, mechanisms, devices necessary for control activities, verification methods as ways of applying its means and verification procedures as modes for implementing a verification method or several methods in a combination.

The mechanism of international verification is proposed to be seen as the most general term. It comprises not only methods and technologies, but also procedures of international verification, which determine the implementation mode of a verification method or its several methods in the context of a special verification form.

Methods and tools of international verification are characterized by different level of efficiency, which is due to different factors, such as: the sphere of international relations, the form of international verification, the scope of powers of verification body, the international legal act, which is the source of international obligation. In this regard, a distinction must be made between the international obligations, the source of which is an international treaty, and other international obligations.

Keywords: form of international verification, subject of verification, verification methods, verification technologies, verification procedures.